

χεται, φαίνεται, και τὸ λίθινον ἄγαλμα γονυκλινοῦς (ἐπὶ πλίνθου) γυναικείας μορφῆς ἐκ τοπικοῦ τιτανολίθου, τὸ κατὰ τὴν προσθίαν πλευρὰν μόνον εἰργασμένον (εἰκ. 5) καὶ ἤδη ὑπὸ τοῦ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ μνημονευόμενον. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο κεῖται ἐντὸς τῆς αὐτῆς τῆς ἐν Κοντοβαζαίνῃ οἰκίας τοῦ ἱατροῦ Ἀ. Σεραφεῖμ, εὐρεθὲν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἱατροῦ Β. Σεραφεῖμ ἐντὸς τοῦ ὑπάρχοντος κτήματός του κατὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἄρσηνος καὶ Λάδωνος, ἔνθα καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ FRAZER μνημο-

νευομένη θεμελίωσις. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, πιθανῶς προερχόμενον ἐξ ἐπαιτίου συνθέσεως, παριστᾷ, ὡς φαίνεται, Νιοβίδα θνήσκουσαν τοῦ τύπου τῆς ἐλληνιστικῆς - ρωμαϊκῆς παραδόσεως¹.

ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΚΑΡΔΑΡΑ

¹ Κατάλογον τῶν ἀρχαίων παραστάσεων τοῦ μύθου τῶν τέκνων τῆς Νιοβῆς ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς, κλασσικῆς καὶ ἐλληνιστικῆς - ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, βλ. ἐν R. M. COOK, *Niobe and Her Children*, 1964, 41 κ.έ.

ΤΑ ΑΝΙΓΡΑΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΚΑΙ

Η ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΘΥΡΑΙΑΤΙΚΩΝ ΚΩΜΩΝ *

Πολλὰ ἀπόψεις διευπλώθησαν καὶ πολλὰ διαφωνία ὑφίστανται περὶ τὴν θέσιν τῶν Θυραϊατικῶν¹ κωμῶν, αἵτινες κατὰ τὸν Πausανίαν² ἦσαν τρεῖς: Ἡ Ἀθήνη, ἡ Νηρεῖς καὶ ἡ Εὔα.

Ἐκ τούτων ἡ πρώτη, ἀρχαιότερα πασῶν, ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ³, τῷ Σκύλακι⁴,

* Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν φίλον πολιτικὸν μηχανικὸν κ. Ἀντώνιον Καβαλλιέρον διὰ τὸ θερμὸν διαφῆρον, μεθ' οὗ ἐξεπρόνησε τὸ συνημμένον τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς περιοχῆς.

¹ Περὶ τῶν λόγων, δι' οὓς εἰσηγούμεθα τὴν διὰ διφθόγγου τοῦ ὀνόματος γραφὴν, ἰδὲ Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΝ, Ἡ Θυραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τὸ ἔτυμον αὐτῆς ἐν *Περιοδικῷ «Πλάτων»* 16, 1964, σ. 219-235.

² Π 38.6: Ἀπὸ δὲ τῶν πολυανδρίων ἰόντι Ἀ(ν)-θήνη τέ ἐστιν, ἐς ἣν Αἰγυπῆται ποτε ἔκησαν, καὶ ἑτέρα κώμη Νηρεῖς, τρίτη δὲ Εὔα, μεγίστη τῶν κωμῶν καὶ ἱερὸν τοῦ Πολεμοκράτους ἐστὶν ἐν ταύτῃ. Ὁ δὲ Πολεμοκράτης ἐστὶ καὶ οὗτος Μαχάωνος υἱός, ἀδελφός δὲ Ἀλεξάνωρος, καὶ ἴσται τοὺς ταύτη καὶ τιμὰς παρὰ τῶν προσοίκων ἔχει.

³ V 41.2: Ὡς Ἀνθήνη.

⁴ Περίπλ. 46: Λακεδαίμων ἔθνος καὶ πόλεις ἐν αὐτῇ εἰσιν αἶδε: Ἀσίνη... Τούτων ἀμφοτέρων... Μετὰ δὲ ταύτην τὴν προειρημένην ἄκρον Μαλέαι Σίδη πόλις καὶ λιμὴν, Ἐπίδαυρος πόλις καὶ λιμὴν, Πρασία πόλις καὶ λιμὴν, Μέθανα πόλις καὶ λιμὴν.

τῷ Πλινίῳ⁵, τῷ Ἀρποκρατίῳ⁶, τῷ Νόννῳ⁷,

Ὁ PALMERIUS πιστεύων ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῶν Μεθάνων θεωρεῖ, ὀρθῶς, ἐσφαλμένην τὴν τοποθέτησιν γράφων: «Transposuit situm huius urbis, si ita scripsit. Scylax. Nam Methana fuit inter Troezenem et Epidaurum sacram dictam, quod fefellit Scylacem, qui supine et inadvertenter Methanam transtulit ad alterum litus, ubi fuit alia Epidaurus Limera dicta» (Exerc. 273). Ὁ δὲ GAILS διορθοῦ εἰς «Ἀνθάνα»: «Hic ego Scylacem a Palmerii vituperatione tueri tentabo. Nempe, tenui emendatione facta, legimus pro Méthana, Ἀνθάνα... quamquam Anthana non maritima, sed mediterranea urbs fuisse videtur» (παρὰ Geogr. Gr. Minores, G. MÜLLER I, σ. 41).

Ὁ FRAZER (Paus. Descr. of Gr. III, 303), θεωρεῖ ἐσφαλμένην τὴν γραφὴν, Μέθανα, τοῦ ΒΟΛΤΕ (RE III A, 1308) θεωροῦντος ὀρθὴν ταύτην, πιστεύοντος δεδικοιολογημένως ὅτι ἡ Ἀνθήνη ἐτύγχανε πόλις ὄχι παραθαλάσσιος.

⁵ NH IV 16: *Dehinc a Taenaro ager Laconicus liberae gentis, et sinus circuitu... oppida Taenarum, Amyclae... et intus Sparta Therapne, atque ubi fuerit Cardamyle... Anthea, locus Thyrea...*

Ὁ M. E. LITTRÉ, *Histoire Naturelle de Plin I*, Paris 1848, προτιμᾷ τὴν γραφὴν *Anthane*. Ὑπάρχουσι καὶ τύποι *Antea, Antiane, Antianae, Antene* καὶ *Antine* τῶν κωδικῶν Leideniis, Vaticanus κ.τ.λ.

⁶ Ἀνθήνη: Λυσίας ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἀριστοδήμου γραφῇ, εἰ γνήσιος, πόλις τῆς Λακωνικῆς.

⁷ XXVI 84 ε. :

Καί σφισιν ὀμάρτησε πολυγλώσσω γένος Ἰνδῶν, οἳ τ' ἔχον Ἡελίοιο πόλιν, καλλίκετον, Αἴθρην,

καὶ παρὰ τῷ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ¹, μνημονεύεται ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου ὡς τμήμα τῆς «Κυνοουρίας γῆς»², ὑπὸ δὲ τοῦ Πausανίου ὡς τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν ἐκπεσόντων Αἰγινητῶν³. Αὕτη κατὰ τὸν LEAKE⁴ καὶ τὸν LOLLING⁵, ἔκειτο ἐπὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ», τὸν CURTIUS⁶ πλησίον τῆς νῦν ὄρεινης Μελιγοῦς, τὸν BURSIAN⁷, εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, διαφωνοῦντος τοῦ FRAZER⁸, τὸν ROSS⁹ εἰς τὸν πλησίον τῆς Κάτω Μελιγοῦς θέσιν «Ἀγיאναστασιά», ὑπεράνω τῆς ὁποίας ὑψοῦται ὁ λόφος «Καστροάκι» καὶ τὸν HEBERDEY¹⁰ πλησίον τοῦ χωρίου «Σπηλιές» ἢ «Κάτω Δολιανά», ἄλλοτε καλουμένου καὶ «Καλύβια Δολιανίτικα», τοῦ BOBLAYE τονίζοντος μὲν ὅτι ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως τῆς Ἀνθίνης θὰ ἀποτελῇ πρόβλημα μέχρι τῆς διενεργείας ἀνασκαφῶν, ἀλλ' ὀρίζοντος ἐν τέλει ταύτην ἐν τῷ «Ἑλληνικῷ»¹¹.

Ἡ Νηρίς, ἡ νεωτέρα τῶν κωμῶν, ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Statius¹², τοποθετεῖται, ὑπὸ τοῦ

*ἀννεφέλου δαπέδοιο θεμελίον, οἷ τ' ἔχον ἄμφω,
Ἀνθίνης λασιῶνα καὶ Ὀρυνκίης δονακῆα...*

Σφάλλεται ὁ HIRSCHFELD ἐν RE I, 2370, ὑπολαμβάνων τὴν Ἀνθίνην πόλιν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ὀρθῶς ὁ MARCHELLUS ἐν τῇ γαλλικῇ ἐκδόσει (Not. Chant. XXVI 21, Paris 1836) θεωρεῖ ταύτην πόλιν τῆς Πελοποννήσου ἀντικαθιστῶν αὐτὴν διὰ τῆς γραφῆς «Ἀσηνῆς». Ἡ μαρτυρία τοῦ NONNOY ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀναφερομένη εἰς «Λασιῶνα». Πράγματι ἡ Ἀνθίνη, ὡς θὰ ἀποδειχθῇ, ἔκειτο εἰς τόπον δασώδη.

¹ Ὡς Ἀνθίνα.

² Σ. 10 σημ. 3

³ Π 36. 6. Τοῦτο δὲν ἀληθεύει, ἢ δ' ἀντίφασιν τοῦ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ἀναφέροντος ὅτι οἱ Αἰγινῆται ἐγκατεστάθησαν ὅτε μὲν εἰς τὴν Θυραϊάν (. . . Γενόμενοι δὲ (οἱ Αἰγινῆται) ὑπὸ Ἀθηναίων ἀνάστατοι Θυρέαν τὴν ἐν Ἀργολίδι Λακεδαιμονίων δόντων ἔκησαν (Π 29.5), ὅτε δὲ εἰς τὴν Ἀνθίνην (Π 36.6) κατ' οὐσίαν δὲν ὑφίσταται (ιδὲ Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΝ, Ἡ Θυραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς κ.τ.λ. ἔ.ά.).

⁴ Tr. in the Mor. II, 494 – Peloponnesiaca, 296.

⁵ FRAZER, ἔ.ά. 306.

⁶ Peloponnes I, 382.

⁷ Geogr. von Griechenland II, 71.

⁸ ἔ.ά. 308.

⁹ Reisen und Reis, 163 καὶ ἐν συνεχείᾳ.

¹⁰ Βλ. HITZIG-BLÜMNER, Paus. Besch. Griech. 1, 2, σ. 657, σημ. 1.

¹¹ Recherches Géogr., 68-69.

¹² Theb. IV 46.

LEAKE, LOLLING¹³ καὶ HEBERDEY¹⁴ εἰς τὸ ἐν τῇ θέσει τοῦ Ἁγίου Πέτρου «Ξεροκάμπι» εὐρισκόμενον μεσαιωνικὸν φρούριον, τὸ καλούμενον «Κάστρο τῆς Ὠρηᾶς», τοῦ BURSIAN¹⁵ καὶ ROSS¹⁶ εἰς τὸ μνημονευθὲν «Ἑλληνικὸ» ἢ «Τειχὸν» καὶ τοῦ CURTIUS¹⁷ πλησίον τοῦ χωρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ BOBLAYE¹⁸ θεωροῦντος ἀδύνατον τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς Νηρίδος.

Ἡ Εὔα τέλος, ἀκολουθοῦσα τὴν Ἀνθίνην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου, ὡς πληροφορεῖ ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ὑπὸ τοῦ LOLLING¹⁹ καὶ τοῦ BURSIAN²⁰ ὀρίζεται κατὰ τὴν θέσιν «Σπηλιές», πλησίον τῆς μονῆς Λουκοῦς, τοῦ ROSS κατὰ τὴν νοτιὰν κλιτὴν τῆς Ζαβίτσης, καὶ τοῦ HEBERDEY²¹ καὶ τοῦ CURTIUS²² κατὰ τὸν Ἁγιὸν Πέτρον.

Ἀλλὰ τὰ σαφῶς ὑπὸ τοῦ Πausανίου λεγόμενα καταδεικνύουν πάσας τὰς ἀπόψεις ταύτας ἀστηρίκτους τὰς μὲν καθ' ὁλοκληρίαν, τὰς δὲ μερικῶς. Οὕτως εἰς τὴν γνώμην τοῦ BURSIAN, τοποθετοῦντος τὴν Ἀνθίνην εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἀντίκειται ἡ θέσις τοῦ τελευταίου, εὐρισκομένου εἰς τὸ ἀντιπέραν ἄκρον τῆς θυραιατικῆς πεδιάδος, ἐν ᾧ ὁ περιηγητὴς σαφῶς δηλοῖ ὅτι ἡ πεδιάς αὕτη, τῆς ὁποίας ἐξαίρει τὸ γόνιμον, εὐρίσκεται ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ²³.

Ἡ γνῶμη, ἄρα, ὑπὸ τούτων ἢ ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ Πausανίου θέσις αὐτῆς, δοθέντος ὅτι αὕτη μετὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἀπλοῦται ἐνώπιον τοῦ κινουμένου ἐκ Κυβερίου πρὸς

¹³ Hell. Land. und Topogr., 166.

¹⁴ HITZIG-BLÜMNER, ἔ.ά.

¹⁵ ἔ.ά. II, 71.

¹⁶ ἔ.ά. 171.

¹⁷ ἔ.ά. I, 382.

¹⁸ ἔ.ά. 68.

¹⁹ ἔ.ά.

²⁰ ἔ.ά. II, 71.

²¹ Πρβ. τὴν ἔναντι σημ. 10.

²² ἔ.ά. I, 283.

²³ Π 38.4 Ἔστι δὲ ἐκ Λέρνης καὶ ἐτέρα παρ' αὐτὴν ὁδὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ χωρίον, ὃ Γενεσίον ὀνομάζουσι· πρὸς θάλασσαν δὲ τοῦ Γενεσίου Ποσειδῶνος ἱερόν ἐστιν οὐ μέγα. Τούτου δ' ἔχεται χωρίον ἄλλο Ἀπόβαθμοι· γῆς δὲ ἐνταῦθα πρῶτον τῆς Ἀργολίδος Δαναὸν σὺν ταῖς παισὶν ἀποβῆναι λέγουσιν. Ἐντεῦθεν διελθοῦσιν Ἀνιγραῖα καλούμενα ὁδὸν στενὴν καὶ ἄλλως δύσβατον, ἔστιν ἐν ἀριστερᾷ μὲν καθήκουσα ἐπὶ θάλασσαν καὶ δένδρα—ἐλαίας μάλιστα—ἀγαθὴ τρέφειν γῆ.

αὐτὴν καὶ παρακάμπτοντος κατ' ἀνάγκην τὸ καλύπτον ὀλοσχερῶς ταύτην ὄρος Ζάβιτσα. Ἐκτὸς τούτου ὁ περιηγητὴς μετὰ τὴν μνειάν τῆς Θυραϊατίδος ἐν ἀριστερᾷ τρέπεται πρὸς τὴν ἠπειρον¹, ὅπου ὑπῆρχον τὰ πολυάνδρια, καὶ ἀπὸ τούτων ὀρμώμενος ἀναφέρει ὅτι συναντᾷ τὰς κόμας, ἐν ᾗ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν μεταβαίνει τις κινούμενος διὰ τῆς θυραιατικῆς πεδιάδος, τὰ δ' ἔρεϊπια αὐτοῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν παραλίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἠπειρον.

Ἀποδεχόμενοι, λοιπόν, τὰς ἀπόψεις τοῦ BURSIAΝ ἀγνοοῦμεν τὸ ἐν ἀριστερᾷ καὶ τὴν ἠπειρον τοῦ περιηγητοῦ. Ἐὰν ἐπίσης ἀκολουθήσωμεν τὸν BURSIAΝ ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς ἑτέρας κόμης, τῆς Νηρίδος, ὅστις, ὡς προερρήθη, τοποθετεῖ ταύτην εἰς τὸ «Ἑλληνικὸ», εὐρισκόμεθα πρὸ ἀπαράδεκτου ἀπόψεως, καθ' ὅσον τὸ «Ἑλληνικὸ» εὐρίσκεται πολὺ δυτικώτερον εἰς τὸν ἕξ Ἄργους πρὸς τὴν Θυραϊάν κινούμενον καί, ἐφ' ὅσον ὁ περιηγητὴς μνημονεύει πρῶτην τὴν Ἀνθήνην, φυσικώτατον εἶναι ἢ δευτέρα εἰς σειρὰν κατὰ τὸν περιηγητὴν κόμη Νηρὶς νὰ εὐρίσκειται πέραν αὐτῆς.

Ἐάν, λοιπόν, ἠκολούθει τὸν Πausανίαν ὁ BURSIAΝ, ἔχων ἀφετηρίαν τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν, ὅπου ἐτοποθετεῖ τὴν πρῶτην κόμην, τὴν Ἀνθήνην, ἔπρεπε νὰ ὀρίση τὴν Νηρίδα ἀνατολικώτερον ἢ νοτιώτερον αὐτοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τὸ «Ἑλληνικὸ» ἀναδιασχίζων τὴν θυραιατικὴν πεδιάδα. Ἔτι μᾶλλον σφάλλεται ὁ LOLLING καὶ ὁ BURSIAΝ τοποθετοῦντες τὴν Εὐάν εἰς τὴν παρὰ τὴν μονὴν Λουκοῦς θέσιν «Σπηλιές», διότι ἀκολουθοῦν πορείαν ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν τοῦ περιηγητοῦ, ἐπανερχόμενοι ὁ μὲν πρῶτος ἐκ τοῦ πολὺ ἀπέχοντος «Κάστρου τῆς Ὠρηᾶς», ὁ δεῦτερος ἐκ τοῦ «Ἑλληνικοῦ».

¹ Π 38.5: ...ἰόντι δὲ ἄνω πρὸς τὴν ἠπειρον (ἀπ') αὐτῆς χωρίον ἐστίν, ἔνθα δὴ ἐμαχέσαντο ὑπὲρ τῆς γῆς ταύτης λογάδες Ἀργείων τριακόσιοι πρὸς ἄνδρας Λακεδαιμονίων ἀριθμὸν τε ἴσους καὶ ἐπιλέκτους ὁμοίως. Ἀποθανόντων δ' ἀπάντων πλὴν ἐνὸς Σπαρτιάτου καὶ δυοῖν Ἀργείων, τοῖς μὲν ἀποθανόντων ἐχώσθησαν ἐνταῦθα οἱ τάφοι, τὴν χώραν δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι, γενομένου πανδημείοφιν ἀγῶνος πρὸς Ἀργείους, κρατήσαντες βεβαίως αὐτοῖ τε παραντίκα ἐκαρποῦντο καὶ ὕστερον Αἰγινήταις ἔδωσαν ἐκπεσοῦσιν ὑπὸ Ἀθηναίων ἐκ τῆς νήσου. Τὰ δὲ ἐπ' ἐμοῦ τὴν Θυραεῖν ἐνέμοντο Ἀργεῖοι φασὶ δὲ ἀνασώσασθαι δίκην νικήσαντες.

Ἀκατανόητος ἐπίσης τυγχάνει ἡ γνώμη τοῦ ROSS, ὅστις, ἐκκινῶν ἀπὸ τοῦ λόφου «Καστράκι», ἔνθα τοποθετεῖ τὴν Ἀνθήνην, καὶ ἀναζητῶν τὴν Νηρίδα εἰς τὸ «Ἑλληνικὸ» ἐπανερχεται εἰς τὸ ὄρος Ζάβιτσα, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἔκειτο ἡ Εὐά, καίτοι τὸ ὄρος τοῦτο ἀπετέλει τὴν ἀφετηρίαν τοῦ Πausανίου κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν θυραιατικῶν κωμῶν.

Λογικὴ πως τυγχάνει ἡ πορεία τοῦ CURTIUS, ὅστις ἀφορμώμενος ἀπὸ τοῦ «Ἑλληνικοῦ» (Ἀνθήνης κατ' αὐτόν), ἀναζητεῖ τὴν Νηρίδα πλησίον τοῦ χωρίου Ἁγίου Ἰωάννου καὶ καταλήγει εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, ὅπου ἐθεώρει κειμένην τὴν Εὐάν, διότι ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πορεία τοῦ Πausανίου ἀφεώρα εἰς τὴν Σάρτην.

Ἡ σύντομος αὕτη ἀνάλυσις τῆς ἀξίας τῶν γνωμῶν τῶν ἀσχοληθέντων εἰς τὸ θέμα τοῦτο σαφῆ παρέχει εἰκόνα τῆς συγχύσεως περὶ αὐτό, ἣτις σήμερον αἴρεται, καθισταμένου εὐχεροῦς τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῶν κωμῶν, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς ἢ περιγραφή τοῦ Πausανίου ὡς πρὸς τὸ δρομολόγιόν του ἐν συνδυασμῶ πρὸς δύο νεώτερα στοιχεῖα, τὰ ὅποια ὑπάρχουσι σήμερον, ἤτοι τὴν ἀνεύρεσιν ἐν τῷ «Ἑλληνικῷ» κεράμου τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων φέροντος ἐπιγραφῆν² καθορίζουσαν τὴν θέσιν τῆς κόμης Εὐᾶς καὶ ἀργείας ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς Ζαβίτσης ἀναφερομένης εἰς τὸ κενεάριον τοῦ Ἄργους. Ἐπιβάλλεται, λοιπόν, νὰ συνακολουθήσωμεν τὸν Πausανίαν εἰς τὴν πορείαν του πρὸς τὴν Σάρτην ἀπὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἡμᾶς σημείου συμπαρητροῦντες τὰ περιγραφόμενα.

Ὁ περιηγητὴς ἐκκινήσας ἀπὸ τῆς Λέρνης φθάνει εἰς τὸ Γενέσιον καὶ ἀκολουθῶν εἰς τοὺς Ἀποβάθμους, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ ὁδὸς τῶν Ἀνιγραίων³. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλούταρχος τὰ Πυράμια⁴, ταυτιζόμενα πρὸς τοὺς Ἀποβάθμους τοῦ

² Ἐνταῦθα δαμόσιοι. Κ. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Εὐᾶς ἐπιγραφῆ, ΑΕ 1960, Χρονικά, σ. 6 ἔ.

³ Γενικῶς: LEAKE, Peloponnesiaca, 295, Morea 2,476. ROSS, ἔ.ἀ. 153. CURTIUS, ἔ.ἀ. II, 372. BURSIAΝ, ἔ.ἀ. II, 68. PHILIPPSON, Peloponnes, 137. Guide-Joanne 2, 243 - 246.

⁴ Δαναῶ γὰρ ὅτε πρῶτον ἐπέβη τῆς χώρας κατὰ τὰ Πυράμια τῆς Θυραεῖδος εἰς Ἄργος πορευομένῳ λύκον φανῆναι ταύρω μαχόμενον . . . (Πύρρ. XXXII 20).

Παυσανίου, ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, τὴν ἀπόβασιν τουτέστι τοῦ Δαναοῦ, τοποθετεῖ ἐν τῇ Θυραϊάτιδι, κατ' ἀνάγκην ὀρίζονται ταῦτα εἰς τὸ νῦν Παράλιον Ἄστρος, ὅτε τὸ Γενέσιον ἴσως δέον νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸν ὀλίγον τῆς ἀνωτέρω κωμοπόλεως ἀπέχοντα σημερινὸν Ἀνάβολον, πλουσίαν πηγὴν ἐν μέσῃ θαλάσῃ γλυκέος ὕδατος, ταυτιζόμενον ὑπὸ τοῦ FRAZER¹ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Δίνην². Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ καταρρέει ἐκ τῶν πραγμάτων ὁ μέχρι σήμερον καθορισμὸς τῶν Ἀνιγραίων ὡς ὁδοῦ παραλιακῆς, διότι τὸ Παράλιον Ἄστρος εὐρίσκεται ἐν τῇ θυραϊατικῇ πεδιάδι, ἐν τῷ ἄκρῳ αὐτῆς, μὴ ἀποτελοῦν, ἐπομένως, ἀφετηρίαν ὁδοῦ στενῆς καὶ ἄλλως δυσβάτου, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁποίας εὐρίσκεται ἡ Θυραϊάτις, ἐν ἀριστερᾷ μάλιστα, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ ὀριζόμενα. Ἐκ τῶν πραγμάτων, λοιπόν, ἐπιβάλλεται νὰ μετακινήσωμεν τοὺς Ἀποβάθμους πρὸς τὴν Ἀργολίδα³, σημειοῦντες τὴν ἀντίφασιν τοῦ FRAZER, ἀφ' ἑνὸς μὲν μὴ ἀποκλείοντος τὴν ταύτισιν τῶν Ἀποβάθμων πρὸς τὰ Πυράμια καὶ ὀρίζοντος τούτους ἔξω — ὀρθῶς — τῆς Θυραϊάτιδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντιπαρερχομένου τὴν εἰς διάφορον θέσιν τοποθετησιν τῶν τελευταίων ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου.

Ἐκ τοῦ ὅτι, λοιπόν, ὁ Παυσανίας φέρει τὴν Θυραϊατικὴν πεδιάδα ἐν ἀριστερᾷ τοῦ τέρματος τῶν Ἀνιγραίων, συνάγομεν ὅτι ἡ ὁδὸς αὕτη δὲν κατηυθύνετο παραλλήλως τῇ θαλάσῃ — ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἐπαναλαμβάνομεν ὁ Παυσανίας ἔπρεπε νὰ εὐρεθῇ ἀντικρὺς τῆς πεδιάδος, ὡς εὐρίσκεται τὸ Παράλιον Ἄστρος — ἀλλ' ἠκολούθει κατεύθυνσιν δεξιάν, νοτιοδυτικὴν τουτέστι, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀποκλειστικῶς ἀνάβασιν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ζάβιτσα, ἀποτελοῦντος τέρμα τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος, καθ' ὅσον ΝΑ. αὐτῆς ἀνατείνει ἡ μέχρι τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἐξικνουμένη τραχεῖα

κλιτὺς αὐτοῦ, διότι οὐδεμία ἄλλη διέξοδος ὑπῆρχε, δοθέντος ὅτι ἀριστερᾷ εὐρίσκειτο ἡ θάλασσα καὶ δεξιᾷ τὸ ἀνωτέρω ὄρος⁴.

Μόνον οὕτως ὁ περιηγητὴς ἠδύνατο νὰ ἔχη ἐν ἀριστερᾷ τὴν θυραϊατικὴν πεδιάδα⁵. Εἶχε δὲ λόγους σοβαροῦς νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους — ἡ πεδιάς ἄλλως τε, ὡς θὰ ἀποδειχθῇ ἐν συνεχείᾳ, οὐδὲν διαφέρον προέβαλλε τῷ περιηγητῇ —, ἐφ' ὅσον ὁ ἴδιος διανύσας τὴν ὁδὸν τῶν Ἀνιγραίων, ἐκθέτει: *Ἴόντι δὲ ἄνω πρὸς τὴν ἠπειρον αὐτῆς χωρίον ἐστίν, ἐνθα δὴ ἐμαχέσαντο ὑπὲρ τῆς γῆς ταύτης λογάδες τριακόσιοι πρὸς ἄνδρας Λακεδαιμονίων ἀριθμὸν τε ἴσους καὶ ἐπιλέκτους ὁμοίως...*

Ἡ φράσις *ἴόντι πρὸς τὴν ἠπειρον* σημαίνει ἀσφαλῶς ὅτι ἔληξεν ἡ ὁδὸς τῶν Ἀνιγραίων, βλέπει ἀπὸ τοῦ ὕψους 900 μέτρων ἐν ἀριστερᾷ τὸ θαυμασίον θέαμα ὀλοκλήρου τῆς θυραϊατικῆς πεδιάδος καὶ δύναται ἢ νὰ κατέλθῃ εἰς αὐτὴν στρεφόμενος ἐπ' ἀριστερᾷ ἢ νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν του, ἥτις ἀπέβη πλέον ὀμαλή, καθ' ὅσον ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἐκτείνεται πρὸς Δυσμὰς ἢ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἥτις βαθμηδὸν κατέρχεται, ἀρχομένου τοῦ ὀπωσοῦν μακροῦ ὑπεράνω τῶν Κάτω Δολιανῶν αὐχένος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν. Ὁρθότατα, λοιπόν, ὁ κῶδιξ *Vindobonenses* παρέχει τὴν γραφὴν *ἀνελθοῦσιν* ὡς πρὸς τὰ Ἀνιγραῖα καὶ οὐχὶ *διελθοῦσιν*, ὡς οἱ λοιποὶ κῶδικες.

Ἐχει ὅμως καὶ σοβαρώτατον λόγον νὰ προτιμήσῃ τὸ δεύτερον, ἔνεκα τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐκκλίνει τῆς ἀρχικῆς ὁδοῦ καὶ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους.

Κινούμενος, λοιπόν, δυτικῶς κατὰ τὴν νοτιὰν κλιτὺν φθάνει εἰς τὸν τόπον τῆς περιωνύμου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ λίαν ὀδυνηρᾶς εἰς τοὺς Ἀργεῖους μάχης τῶν ἑξακοσίων ἐπιλέκτων, ἥτις διεξήχθη τῷ 547 π. Χ.⁶ καὶ συνεπήγαγε

¹ Ἐ.ά. III, 306.

² ΠΑΥΣΑΝ. VIII 7.1 : *εἰ μὴ τὸ ὕδωρ ἠφανίζετο ἐς χάσμα γῆς ἀφανισθὲν δὲ ἐνταῦθα ἀνεοὶ κατὰ τὴν Δίνην ἔστι δὲ ἡ Δίνη κατὰ τὸ Γενέθλιον καλούμενον τῆς Ἀργολίδος, ὕδωρ γλυκὸν ἐκ θαλάσσης ἀνερχόμενον. τὸ δὲ ἀρχαῖον καὶ καθίεσαν ἐς τὴν Δίνην τῷ Ποσειδῶνι ἵππους οἱ Ἀργεῖοι κεκοσμημένους χαλινοῖς. γλυκὸν δὲ ὕδωρ ἐν θαλάσῃ δηλόν ἐστιν ἐνταῦθα τε ἀνὸν (ἐν) τῇ Ἀργολίδι.*

³ CURTIUS, ἔ.ά. II, 371 - RE I 2817 (1894).

⁴ Καὶ σήμερον ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ Κυβερίου ἀτραπὸς ἄγουσα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους.

⁵ Δὲν τυγχάνει ὀρθῆ ἡ γνώμη τῶν HITZIG - BLUMNER, ἔ.ά. σ. 657 σημ. 13, ὅτι τὰ Ἀνιγραῖα κατηυθύνοντο παραλλήλως πρὸς τὸ ὄρος τῆς Ζαβίτισης καὶ τῆς θαλάσσης. Πρὸς αὐτὴν συμφωνεῖ καὶ ὁ FRAZER, ἔ.ά. III, 303. Ἴδὲ καὶ σ. 13 σημ. 3.

⁶ Ἡ μάχη μνημονεύεται ἐκτὸς τοῦ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ (II 38.5) καὶ ὑπὸ τοῦ ΗΡΟΔΟΤΟΥ: *Τοιοὶ δὲ καὶ αὐτοῖσι [τοῖσι Σπαρτιήτεσι] κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον συνεπε-*

τὴν ἀπώλειαν τῆς Θυραίας καὶ τὴν διὰ τὸ γεγονός τοῦτο κοπήν τῆς κόμης αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπανακτῆσεως¹ τῆς ἀπολεσθείσης περιοχῆς καὶ τὴν καθιέρωσιν τῶν Γυμνοπαιδιῶν² καὶ τῶν «Θυραϊτικῶν» (στεφάνων)³ κατ' αὐτὰς ἐν τῇ

πτώκεε ἔρις ἐοῦσα πρὸς Ἀργεῖους περὶ χώρου καλεομένου Θυρέης. Τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας ἐοῦσας τῆς Ἀργολίδος μοίρης ἀποταμόμενοι ἔσχον οἱ Λακεδαιμόνιοι . . . Τὸν δὲ ἓνα λέγουσι τὸν περιλειφθέντα τῶν τριηκοσίων, Ὀθρυάδην, αἰσχυρόμενον ἀπονοστήειν ἐς Σπάρτην τῶν οἱ συλλογιέων διεφθαρμένων, αὐτοῦ μιν ἐν τῇσι Θυρέησι καταχρησασθαι ἐνωτόν (I 82, 1 - 8).

¹ Ἐτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ: Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων ὑπὲρ Θυραϊδος χώρας πολεμοῦντων, οἱ Ἀμφικτιόνες ἔκριναν πολεμήσαι ἑκατέρους καὶ τῶν νικησάντων εἶναι τὴν χώραν. Λακεδαιμόνιοι μὲν οὖν Ὀθρυάδην ἐποίησαν στρατηγὸν Ἀργεῖοι δὲ Θέρσανδρον. Πολεμοῦντων δὲ δύο ἐκ τῶν Ἀργείων περιλειφθήσαν, Ἀγῆνωρ καὶ Χρόμιος οἵτινες, εἰς τὴν πόλιν ἤγγειλαν τὴν νίκην. Ἡγεμίας δ' ὑπαρχούσης, ὁ Ὀθρυάδης ἐπιζήσας καὶ ἡμικλάστοις δόρασιν ἐπεριδόμενος τὰς τῶν νεκρῶν ἀπάντων ἀσπίδας περιείλετο· καὶ τρόπαιον στήσας ἐκ τοῦ ἰδίου αἵματος ἐπέγραψε: «Διὶ τροπαιούχῳ» (Ἡθικά 306 Α κέ.).

² Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ΣΤΟΒΑΙΟΥ: Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀργεῖοι περὶ χωρίου Θυραίας, ἐν μεθωρίῳ κειμένης, μέχρι μὲν τινος ὅλοις τοῖς στρατεύμασι παρετάσσοντο πρὸς ἀλλήλους, τέλος ἔδοξεν αὐτοῖς ἐπιλέξαι παρ' ἑκατέρων τριακοσίους κἀκείνων μαχεσαμένων τοῖς κρατήσασι διαφέρειν τὸ χωρίον· οὐπερ γινόμενον Ὀθρυάδης Λακεδαιμόνιος στρατιώτης, πολλοὺς ἀποκτείνας καὶ πολλὰ τετραμύμενος ἔκειτο μεταξὺ τῶν ἀνηρημένων Λακεδαιμονίων περιλειφθείς. Ἀργείων δὲ δύο, Ἀλκῆνωρ καὶ Ἀρόμιος· ὧν ἀπελθόντων εἰς Ἄργος ἀπαγγεῖλαι τὴν νίκην, Ὀθρυάδης πολλοὺς σκυλεύσας τῶν πολεμίων τρόπαιον ἔστησε καὶ χρυσάμενος τῷ τῶν τραυμάτων αἵματι ἐπέγραψε, Λακεδαιμόνιοι κατ' Ἀργείων· καὶ τοῦτο πράξας ἀπέθανεν (Z 67, ἐκ τῶν Θησέως).

Καὶ ὑπὸ τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ: Θυρέας δὲ Ὀμηρος μὲν οὐκ ὠνόμασεν, οἱ δ' ἄλλοι θρυλοῦσι περὶ ὧν Ἀργεῖοις καὶ Λακεδαιμόνιοις συνέστη ἀγῶν τριακοσίους πρὸς τριακοσίους· ἐνίκων δὲ Λακεδαιμόνιοι στρατηγούσης Ὀθρυάδα· εἶναι δὲ φησι τὸ χωρίον τοῦτο Θουκυδίδης ἐν τῇ Κυνουρίᾳ κατὰ τὴν μεθωρίαν τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς (VIII 6.17).

¹ Πραγματωθείσης κατὰ τὸ 338 π. Χ. ἐπὶ Φιλίππου, κατόπιν δίκης: Φασὶ δὲ ἀνασώσασθαι δίκη νικήσαντες (ΠΑΥΣ. II 38.5).

² ΑΠΟΣΤΟΛΙΟΣ: Συναγ. Παροιμ. καὶ Συνθ., V 68: Γυμνοπαιδίαις χαίρει: Ἐπὶ τῶν φιλέορτων· παῖδες ἐχόρευον ἐν Σπάρτῃ τῆς Λακωνικῆς ἕμινοις ἔδοντες ἐς τιμὴν τῶν ἐν Θυραεῖς ἀποθανόντων Σπαρτιατῶν.

³ Σωσίβιος παρ' ΑΘΗΝΑΙΩΙ (IE 678 b): ΘΥΡΑΪΤΙΚΟΙ: Οὕτω καλοῦνται τινες στέφανοι παρὰ

Λακωνικῇ⁴. Πρὸς τὸν τόπον τοῦτον δέον καθ' ἡμᾶς νὰ συνδεθῇ τὸ ὄνομα Ἀνιγραῖα (τά).

Δύο καθ' ἡμᾶς ἐκδοχαὶ τοῦ μόνου ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἅπαξ παρὰ τῷ Παισανίᾳ ἀπαντῶντος παραδό-

Λακεδαιμονίους, ὡς φησι Σωσίβιος ἐν τοῖς περὶ Θυραίων (FHG II 626) ψιλίνους αὐτοὺς φάσκων νῦν ὀνομάζεσθαι, ὄντας ἐκ φοινίκων. Φέρειν δ' αὐτοὺς ἐπόμνημα τῆς ἐν Θυρέᾳ γενομένης νίκης τοὺς προστάτας τῶν ἀγομένων χορῶν ἐν τῇ ἐορτῇ ταύτῃ, ὅτε καὶ Γυμνοπαιδίαις ἐπιτελοῦσιν. Χοροὶ δ' εἰσὶν τὸ μὲν πρόσω παίδων . . . τὸ δ' ἐξ ἀρίστον ἀνδρῶν, γυμνῶν ὄρχουμένων καὶ ἀδόντων Θαλητᾶ καὶ Ἀλκμᾶνος ἄσματα καὶ τοὺς Διονυσιοδότη τοῦ Λάκωνος παιᾶνας.

⁴ Τὴν θρυλικὴν αὐτὴν μάχην ἀποτελέσασαν περιλαμπρον παράδειγμα πατριωτικῆς αὐτοθυσίας ἔμνησαν:

Ὁ ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ (Anthol. Gr. VII 431):

«Οἶδε τριηκόσιοι, Σπάρτα πατρί, τοῖς συναρίθμοις
Ἰναχίδαις Θυρέαν ἀμφὶ μαχεσόμενοι,
αὐχένος οὐ στρέφαντες, ὅπα ποδὸς ἴχνια πρᾶτον
ἀρμόσαμεν, ταῦτα καὶ λίπομεν βιοτάν.
ἄρσενι δ' Ὀθρυάδαο φόνῳ κεκαλυμμένον ὄπλον
καρῶσαι· «Θυρέα, Ζεῦ, Λακεδαιμονίων.»
αἱ δὲ τις Ἀργείων ἐφυγεν μόρον, ἧς ἀπ' Ἀδράστου
Σπάρτα δ' οὐ τὸ θανεῖν, ἀλλὰ φυγεῖν θάνατος».

Κατὰ τὸν BERGK ἀνήκει εἰς τὸν Λεωνίδα τὸν Ταραντῖνον ἢ τὸν Ἀντίπατρον τὸν Σιδώνιον, κατὰ δὲ τὸν HECKER εἰς τὸν Διοσκουρίδην.

Ὁ ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗΣ (αὐτόθι 430):

Τὶς τὰ νεοσκύλευτα ποτὶ δροὶ τᾶδε καθᾶψεν
ἔντεα; τῷ πέλτα Δωρὶς ἀναγράφεται;
πλάθει γὰρ Θυρεᾶτις ὑφ' αἵματος ἀδε λοχιτᾶν,
χάμεις ἀπ' Ἀργείων τοὶ δύο λειπόμεθα.
πάντα νέκυν μάστευε δεδουπότα, μὴ τις ἐπ' ἔμπρους
λειπόμενος Σπάρτα κῆδος ἔλαμψε νόθον
ἴσχε βᾶσιν. νίκα γὰρ ἐπ' ἀσπίδος ὠδε Λακῶνων
φωνεῖται θρόμβοις αἵματος Ὀθρυάδα,
ζῶ τόδε μοχθήσας σπαίρει πέλας. ἂ πρόπατορ Ζεῦ,
στύξον ἀνικάτω σύμβολα φυλόπιδος.

Ὁ ΔΑΜΑΓΗΤΟΣ (αὐτόθι 432):

ἽΩ Λακεδαιμόνιοι, τὸν ἀρήιον ἔμμιν ὁ τύμβος
Γύλλιν ὑπὲρ Θυρέας οὗτος ἔχει φθίμενον,
ἄνδρας ὅς Ἀργείων τρεῖς ἔκτανε καὶ τόδ' ἐπέειπεν
«Τεθναίην Σπάρτας ἄξια μησόμενος».

Ὁ ΓΑΙΤΟΥΛΙΚΟΣ (αὐτόθι 244):

Δισσὰ τριηκοσίων τᾶδε φάσγανα θούριος Ἄρης
ἔσπασεν Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων,
ἐνθα μάχην ἔτλημεν ἀνάγγελον, ἄλλος ἐπ' ἄλλον
πίπτοντες· Θυρέα δ' ἦσαν ἄεθλα δορός.

Ὁ ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ ὁ ΚΟΛΟΦΩΝΙΟΣ (αὐτόθι 526):

Ζεῦ πάτερ, Ὀθρυάδα τίνα φέρτερον ἔδρακες ἄλλον,
ὅς μόνος ἐκ Θυρέας οὐκ ἐθέλησε μολεῖν
πατρίδ' ἐπὶ Σπάρταν, διὰ δὲ ξίφος ἤλασε πλευρᾶν
δοῦλα καταγράψας σκῦλα κατ' Ἰναχίδαν.

ξου τούτου ὀνόματος δύναται νὰ ὑπάρξωσι:

1. Ἀρχική γραφή ἦτο ΑΝ(Α)ΚΡΑΙΑ πιθανῶς δὲ εἰς τὸ χειρόγραφον ἢ γωνία τοῦ Κ ἦτο ὀλίγον μεμακρυσμένη τῆς καθέτου αὐτοῦ γραφῆς ὁ δ' ἀντιγραφεὺς τὴν τελευταίαν ἐθεώρησεν ὡς γράμμα Ι, τὴν δὲ γωνίαν (<) ὡς Γ. Ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς λέξεως ὑπάρχει τὸ ὄνομα Ἀνκριτήρ (Ἀνακριτήρ)¹.

2. Συνδέεται πρὸς τὸ ἐπίθετον ἀνιγρός. Εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιπτώσεις νοεῖται τὸ ὄνομα ἐδάφη ὑπὸ τὴν σημασίαν τῶν γαιῶν.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐδηλοῦντο αἱ ὑψηλὰ εὐρισκόμενα γαῖαι, ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ζαβίτσης, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν γαῖαι θλιβεραί, διότι ἡ ὁδὸς ἀναμφισβητήτως ἦγεν εἰς τόπους λίαν ὀδυνηροὺς ὡς πρὸς τοὺς Ἀργείους. Τῶν ἐρμηνειῶν τούτων ὀρθότερα τυγχάνει μᾶλλον ἢ δευτέρα, δοθέντος ὅτι ἐνισχύει αὐτὴν τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος «Τσόροβος», τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἐγένετο ἡ μάχη. Οἱ Ἀργεῖοι ἄλλως τε κατεῖχον καὶ ἄλλα μὴ πεδινὰ ἐδάφη. Τὸ σὺδέτερον τοῦ ὀνόματος ἀποκλείει ἀναφορὰν εἰς τὴν φύσιν τῆς ὁδοῦ.

Ἀρχῆθεν ἐπιστεύομεν ὅτι ἡ ὀνομαστὴ αὕτη μάχη διεξήχθη ἐπὶ τῆς Ζαβίτσης, δεδομένου ὅτι διὰ λόγους στρατηγικῆς σὺδέποτε οἱ ἐμπόλεμοι δέχονται τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καθ' ὅσον εἶναι γνωσταὶ αἱ ψυχολογικαὶ καὶ πρακτικαὶ συνέπειαι τούτου. Λογικόν, ἐπομένως, αἱ μάχαι, ὅταν δὲν πρόκειται

Ὁ ΧΑΙΡΗΜΩΝ (αὐτόθι 720 καὶ 721):

α'. Κλέυας Οὐτυμολκείος ὑπὲρ Θυρεῶν δόρον τείνας κάτθανας ἀμφίλογον γὰν ἀποτεμνόμενος.

β'. Τοῖς Ἀργεῖ Σπάρτη τ' ἴσαι χέρεις, ἴσα δὲ τεύχη συμβάλομεν. Θυρεαὶ δ' ἦσαν ἄεθλα δροσός. ἄμφω δ' ἀπροφάσιστα τὸν οἴκαδε νόστον ἀφέντες οἰωνοῖς θανάτου λείπομεν ἀγγελίαν.

Ὁ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ (Ἀρχιδ. (μβ') 99):

Ἀναμνήσθητε δὲ τῶν ἐν Διπαίᾳ πρὸς Ἀρκάδας ἀγνοισαμένων, οὓς φασιν ἐπὶ μῆας ἀσπίδος παραταξαμένους τρόπαιον στήσαι πολλῶν μυριάδων, καὶ τῶν τριακοσίων τῶν ἐν Θυρεαῖς ἅπαντας Ἀργείους μάχῃ νικησάντων...

Τὴν μάχην γνωρίζει καὶ ὁ STATIUS (Theb. IV 46):
ei Lacedaemonium Thyrea lectura cruorem

Ἐπίσης ὁ OVIDIUS (Fast. 2, 663): *Corpora non leto missa trecenta forent.*

¹ Ἀνκριτήρες τοὶ ἐπὶ βασιλείᾳ. Ἀντιφίλου τοῦ Θεργείτου... Ἐπιγραφὴ Χαλκηδόνας τῆς Βιθυνίας (BCH 11, 1887, 296. COLLITZ, 3055).

περὶ αἰφνιδιασμοῦ, ὡς ἐν προκειμένῳ, καθ' ὅσον οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ ἦσαν πανέτοιμοι, νὰ διεξάγωνται ἐπὶ τῶν συνόρων καὶ ἡ Ζάβιτσα ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸν ὄριον τῆς Ἀργείας καὶ τῆς Λακωνικῆς.

Τὴν γνώμην αὐτὴν ἐπεβεβαίωσεν Ἀργεῖα ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα ἐν τῷ ὄρει τούτῳ καὶ ἀνακοινωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ, μερικῶς, ἦτις, ἀναφερομένη εἰς τὸ κενεάριον τῶν Ἀργείων, συνιστᾷ εἰς τοὺς διερχομένους, ὅπως μὴ βλάπτωσι τοῦτο². Μετὰ τὴν ἐντόπισιν τῆς μάχης αὐτῆς, βεβαιούσαν ἄπαξ ἔτι τὴν ἀκρίβειαν τοῦ περιηγητοῦ, εὐχερῆς τυγχάνει ἡ τοποθέτησις τῶν κωμῶν, μὴ ἀληθεύουσης τῆς γνώμης τοῦ FRAZER³, ὅτι ὁ περιηγητὴς κινούμενος κατὰ τὴν θυραιατικὴν πεδιάδα συναντᾷ ταύτας, ὡς καὶ τὸν τόπον τῆς ἀνωτέρω μάχης.

Ἐκκινήσας ὁ Πausanίας ἀπὸ τῶν «πολυανδρίων»⁴ φθάνει εἰς τὴν Ἀθήνην — Ἀνθήνην κατὰ Θουκυδίδην⁵ ἐς ἣν Αἰγυῶνται ποτε ὤκησαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ κενερίου εὐρέθη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τσόροβος» ἀντερείματος τῆς Ζαβίτσης, βορείως τοῦ ὁποῦ ὑπάρχουσιν ἐρείπια παρατηρητηρίου⁶, ὁπόθεν ἀσφαλῶς ἐπετηρεῖτο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν τὸ Ἄργος, ἢ δὲ Εὔα, κειμένη ἐν τῷ «Ἐλληνικῷ» κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1961 ἀνευρεθεῖσαν ἐκεῖ ἐπιγραφὴν καὶ τὴν ἐσχάτην θέσιν κατέχουσα κατὰ τὸν Πausanίαν, κινούμενον πρὸς τὴν Σπάρτην, ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν λοιπῶν κωμῶν, ἢ Ἀνθήνην δέον νὰ ὀρισθῇ μεταξὺ τοῦ «Τσόροβου» καὶ τοῦ «Ἐλληνικοῦ» καὶ συγκεκριμένως μεταξὺ τῆς κορυφῆς τοῦ πρώτου — ὀπωσδήποτε ἐπὶ τῆς Ζαβίτσης — καὶ τοῦ χωρίου «Κάτω Δολιανὰ», δεδομένου ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἔκειτο ἡ Νηρίς, ὡς κατωτέρω θὰ καταδειχθῇ.

Ἴσως τὸ ὄνομα τῆς πόλεως συνδέεται πρὸς

² Μεδεῖς ἀδικεῖτο τὸ κενεάριον (Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Ἐρευνητικὴ Περιοδεία εἰς Κυνουρίαν (ΠΑΕ 1950, 237).

³ Ε. ἀ. 306.

⁴ II 38. 6.

⁵ V 41.2.

⁶ FRAZER, ἔ. ἀ. III, 306 - 307.

τὸ μὴ πεδινὸν τῆς θέσεως αὐτῆς, δοθέντος ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ ρίζης αθ (α - ν - θ) παρέχον, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, πρόσθετον ἐπιχείρημα εἰς τὸν Παυσανίαν νὰ ταυτίσῃ τὴν ἄνω πόλιν τοῦ Θουκυδίδου¹ πρὸς αὐτήν. Ὁ τόπος εἶναι δασώδης, πλήρης ἄλλοτε δρυῶν καὶ σήμερον ἔλαιοδένδρων, δικαιολογουμένου καὶ τοῦ *λασιῶνος* τοῦ Νόννου².

Σημειωτέον ὅτι τὸ ὄνομα «Τσόρβος» ἢ «Τσόροβος», ἀποδιδόμενον εἰς νοτιοδυτικὸν ἀντέρεισμα τῆς Ζαβίτισης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεξήχθη ἡ μάχη Ἀργείων καὶ Σπαρτιατῶν, ἐνισχύει τὰ περὶ τῆς θέσεως τῶν Ἀνιγρᾶίων ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, δεδομένου ὅτι πιθανώτατα συνδέεται πρὸς τὸ ἐπίθετον *Torvus* (*mons*)³ οὐχὶ διὰ τὸ ἄγριον τοῦ ἐδάφους, καθ' ὅσον δὲν δικαιολογεῖται τοιοῦτόν τι, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ φοβερὰν σφαγὴν τῶν 600 ἐπιλέκτων καὶ τὴν κατόπιν τῆς διαφωνίας περὶ τὴν νίκην πεισματωδεστάτην σύγκρουσιν τῶν ἀντιπάλων, πιθανὴ δὲ σύνδεσις τοῦ πρὸς τὸ ὄνομα κόρυμβον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς κορυφῆς βουνοῦ⁴ προελθόντος κατὰ τσιτακισμὸν — καίτοι οὗτος δὲν ἐπιχωριάζει, εἰ μὴ δυτικώτερον —, ἔξακολουθητικὴν ἀφομοίωσιν καὶ ἔκπτωσιν τοῦ μ καὶ 2) πρὸς ὑπάρχον καὶ μὴ σωζόμενον σήμερον ὄνομα κώροδον ἢ κόροδον, τὴν ὁδὸν τοῦτέστι τῶν κώρων, τῶν νέων πολεμιστῶν τραπὲν κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ αἰολικῇ⁵ εἰς κώρωβον ἢ κόροβον καὶ κατὰ τσιτακισμὸν εἰς Τσόροβον ἢ Τσόροβον δὲν φαίνεται εὐσταθοῦσα.

Στηριζόμενοι εἰς τὴν λέξιν αὐτήν δικαιολογοῦμεθα, ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι τὸ ὄρος ἔκαλεῖτο Ἀνιγρόν, ὅτε ἐξηγεῖται ἔτι μᾶλλον καὶ ὁ ὄρος Ἀνιγρᾶια καὶ τὸ ὄνομα *Torvus*.

Οὕτω τὸ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε σημασιολογικῶς ὄνομα Ἀνιγρᾶια ἀποδεικνύεται ἐπίθετον σημαῖνον θλιβερόν, λυπηρόν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δὲν ἀληθεύει ἡ γνώμη τοῦ Ε. ΜΕΥΕΡ⁶ θεωροῦντος τὴν Ἀνθήνην πό-

¹ IV 57.1.

² σ. 10 σημ. 7.

³ Πρβ. VAL. FLACCUS: *Torvus Ister* (VIII 218).

⁴ Φεύγοντες ἐπὶ τοῦ ὄρους τὸν κόρυμβον (ΗΡΟΔ. VII 218). Ἐπ' ἄκρον κόρυμβον ὄχθου (ΑἴΣΧ. Περσ. 659).

⁵ H. L. AHRENS, *De graecae linguae dialectis*, I. *De dialectis Aeolicis et Pseudaelicis*, Gotttingae 1839, σ. 41.

⁶ RE I, σ. 2370.

λιν παραθαλασσίαν, ὀφειλομένη ἀσφαλῶς εἰς ἐπίδρασιν τοῦ Σκύλακος⁷. Ἄλλως τε, ἐὰν τοῦτο ἠλήθευε, θὰ ἦτο ἀκατανόητον ὁ ἱστορῶν διεξοδικῶς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου Θουκυδίδης νὰ μὴ μνημονεύσῃ τὴν Ἀνθήνην, τὴν ὁποίαν πρῶτην ἔπρεπε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ κατὰ πόδας τοὺς ὑποχωρήσαντας Αἰγινήτας ἀκολουθοῦντες Ἀθηναῖοι νὰ συναντήσωσι καὶ καταστρέψωσι. Δὲν εἶναι ἄλλως τε νοητὸν ὑπαρχούσης παραθαλασσίας πόλεως, νὰ καταφύγωσιν οἱ Αἰγινήται εἰς τὴν «ἄνω πόλιν», ἀπέχουσαν 10 στάδια τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡμύνθησαν ἡρωικῶς, καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν σπουδαιότεραν τῆς περιοχῆς, πόλιν εἰς τὴν διάθεσιν ἀμειλίκτων, ὡς ἀπεδείχθησαν, ἐχθρῶν. Βέβαιον εἶναι ὅτι αὕτη ἔκειτο ἔξω τῆς θυρραϊτικῆς πεδιάδος καὶ τοῦτο ἔσωσεν αὐτήν⁸. Ἡ μαρτυρία ἄλλως τε τοῦ Σκύλακος μνημονεύοντος πόλιν Ἀνθήνην καὶ λιμένα αὐτῆς συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν ἔπρεπε νὰ διαχωρισθῇ ἡ πόλις τοῦ λιμένος αὐτῆς, καθ' ὅσον πᾶσα πόλις παραθαλασσία κέκτηται ἴδιον λιμένα. Ἡ πόλις, λοιπόν, εὐρίσκετο μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἄποψιν αὐτὴν ἐνισχύει ὁ Πλίνιος (N. H. IV 16) διαστελλῶν αὐτῆς τὴν Θυραϊαν, ἡ μνεῖα τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς (διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ αὐτὸ φαινόμενον καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην). Ἡ Ἀνθήνη, ἐπομένως, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐξουσίαζε καὶ τὴν Θυρραϊτικὴν πεδιάδα διαθέτουσα καὶ λιμένα.

Ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν τῆς δευτέρας κώμης κινούμεθα μετὰ μείζονος εὐχερείας, καθ' ὅσον μετὰ τὸν Τσόρβον τρεπόμενοι πρὸς Νότον φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Κάτω Δολιανὰ καὶ ἄλλοτε Καλύβια Δολιανίτικα, ἀπέχον περὶ τὰ 5 χιλιόμετρα τούτου. Τὸ χωρίον παρουσιάζει ἐπίσης ἀρχαιότητα καὶ ἔχει ὡς ΝΑ. ὄριον τὸν ποταμὸν Τᾶνον⁹. Ἐχόντες, ἐπομένως, ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ Ἑλληνικόν, ὅπου ἔκειτο ἡ Εὔα, ἡ τελευ-

⁷ Περίπλ. 46.

⁸ Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Ἡ Θυραία κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τὸ ἔτυμον αὐτῆς ἔ.ά.

⁹ «Τάναον» κατὰ ΠΑΥΣΑΝΙΑΝ: Ποταμὸς δὲ καλούμενος Τάναος εἰς γὰρ δὴ οὗτος ἐκ τοῦ Πάρονος κἀνέισι, ῥέον δὲ διὰ τῆς Ἀργείας ἐκδίδωσιν εἰς τὸν θυρραϊτικὸν κόλπον (II 38.7).

ταία τῶν κωμῶν κατὰ τὸν περιηγητὴν, εὐρίσκειται πέραν τοῦ χωρίου τούτου, δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἐνταῦθα τὴν Νηρίδα ἱκανοποιούντες καὶ τὸν Statius¹, ὅστις θέτει παρ' αὐτὴν χεῖμαρρον παφλάζοντα διὰ μακρᾶς κοιλάδος, καθ' ὅσον ὁ Τᾶνος, ρέων καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὰ θρεινά, δὲν ἐξικνεῖται μὲν σήμερον πάντοτε μέχρι τῶν Δολιανῶν, ἀλλ', ὅταν τοῦτο συμβαῖνη — κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς βροχὰς καὶ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος —, ρέει ὀρητικώτατος προκαλῶν καὶ ἀτιχήματα.

Τὸ ἀληθὲς τῆς γνώμης ταύτης ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ ὄνομα τῆς κόμης, καθ' ὅσον καὶ μόνον τοῦτο ὀρίζει τὴν θέσιν αὐτῆς, διότι ἀπαντᾶται παρ' Ἡσυχίῳ ἐν τῷ πληθυντικῷ σημαῖνον «κοίλας πέτρας»², τὸ δ' ἀνωτέρω χωρίον ὀνομάζεται παλαιότερον καὶ «Σηλιές», λόγῳ τῶν ἀφθόνων ὑπερκειμένων αὐτοῦ σηλαιῶν.

Μετὰ τὴν Νηρίδα κινούμενος ὁ περιηγητὴς πρὸς τὴν Σπάρτην φθάνει εἰς τὴν Εὔαν³, τρίτην καὶ τελευταίαν κόμην, ἣτις ἐμνημονεύετο ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου, ὡς μαρτυρεῖ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ἣτις κατὰ τὸν Πανσανίαν ἦτο *μεγίστη τῶν κωμῶν καὶ ἱερὸν τοῦ Πολεμοκράτους ἐστὶν ἐν ταύτῃ*. Αὕτη ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Νηρίδος βορειοδυτικῶς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τάνου, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ» συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους. Ἡ γνώμη τοῦ PHILIPPSON⁴ ὅτι τὸ ἱερὸν μόνον τῆς κόμης εὐρίσκειτο εἰς τὸν παρὰ τὴν μονὴν Λουκοῦς χῶρον, ἐν τῷ ὁποίῳ εὐρέθησαν ἀρχαιότερες τῶν Ρωμαϊκῶν κυρίως χρόνων⁵, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Νηρίδος

¹ Theb. IV 46:

*Huic armat Larisa viros, huic celsa Prosymna,
aptior armentis Midea pecorosaque Phlius,
quaeque pavet longa spremantem valle Charadron,
Neris, etingenti turritae male Clononae
et Lacedaemonium Thyrea lectura cruorem.*

² Νηρίδας τὰς κοίλας πέτρας πρβλ. Κόλλην εἰσέπιατο πέτραν (ΠΙΝΔΑΡ. Πυθιον. 144).

³ Περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος διελάβομεν ἐν τῇ δημοσιεύσει τῆς ἐπιγραφῆς τῆς κόμης (Κ. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Εὔας ἐπιγραφή, ἔ.ἀ.).

⁴ RE VI, 817.

⁵ BOBLAYE, ἔ.ἀ. 66. LEAKE, Tr. in the Mor. II,

καὶ τῆς Ἀνθίνης, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι συνέρρεον εἰς αὐτὸ κατὰ τὸν περιηγητὴν, τιμῶντες τὸν μέγαν λατρὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἐν μέρει εἶναι ὀρθή. Πιθανώτατον τυγχάνει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιηγητοῦ οἱ κάτοικοι τῆς κόμης, οἱ Εὔαται κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐπιγραφὴν, ᾄκουν τὸν χῶρον τοῦτον, τὸν περὶ τὴν μονὴν Λουκοῦς, διότι, ἀγόμενοι ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ λατρευτικῶν εὐρημάτων εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ ἱερὸν τοῦ Πολεμοκράτους, συναποδεχόμεθα καὶ τὴν ἀνωτέρω ἄποψιν, δεδομένου ὅτι ὁ Πανσανίας μαρτυρεῖ ῥητῶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐν ταύτῃ⁶ καὶ οὐχὶ μακρὰν αὐτῆς, καθ' ὅσον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει πολὺ πλησιέστερον τοῦ ἱεροῦ ἔκειτο ἢ Νηρίς ἢ ἡ Εὔα, εἰς ἣν ἀνήκε τοῦτο. Τὸ εὐρεθὲν ἄλλως τε ἐν τῇ μονῇ κατὰ τὴν κατοχὴν ἀνάγλυφον τύπου τῶν δειπῶν, τὸ ἀνάγλυφον τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ἀπὸ πολλοῦ ἀποκείμενον ἐν τῷ Ἑθνικῷ Μουσείῳ, καὶ τὰ λοιπὰ ἀφιερῶματα συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τούτου⁷. Ἀρχικῆ, λοιπόν, θέσις τῆς Εὔας ἐτύγχανε τὸ «Ἑλληνικό», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν ὑπολείμματα τείχους τοῦ 5ου ἢ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἐκεῖθεν δὲ βραδύτερον, ἀγνωστον πότε, πιθανώτατα ὅμως δι' ἔλλειψιν ὕδατος, ὡς τῆς κόμης τὸ ὄνομα ὑποδηλοῖ⁸, κατῆλθον εἰς τὸν πέριξ τῆς μονῆς Λουκοῦς χῶρον, ἔχοντα πλουσιωτάτην πηγὴν, ἐξ ἧς σήμερον ὑδρεύεται τὸ «Ἄστρος», τὸ Παράλιον Ἄστρος καὶ τὰ Δολιανὰ.

Πάντως βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ θυραιοτικά κῶμαι εὐρίσκοντο ἀπὸ τοῦ «Τσορόβου» μέχρι τοῦ «Ἑλληνικοῦ», ἀποκλείονται δ' ἀσφαλῶς αἱ θέσεις «Καστράκι», Ἅγιος Ἀνδρέας, «Κάστρον τῆς Ὁρηᾶς» καὶ Ἅγιος Πέτρος, ὡς ἐπίστευον οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΣ

486 καὶ ἐν συνεχείᾳ ROSS, ἔ.ἀ. 169. CURTIUS, ἔ.ἀ. II, 378. BURSIAI, ἔ.ἀ. II, 70. FRAZER, ἔ.ἀ. III, 307.

⁶ II 36.6.

⁷ Περὶ τῶν ἀναγλύφων τῆς Λουκοῦς, Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Μονὴ Λουκοῦς (ΠΑΕ 1950, 236, 237).

⁸ Κ. Ι. ΚΑΛΙΤΣΗΣ, Εὔας ἐπιγραφή, ἔ.ἀ.